

Lad det summe over Buresø...

**En inspirationsguide til mere
liv i din have**

Indhold

Naturen i Buresø har brug for små trædesten
- et hjørne i din have kan let blive en af dem side 4

Bag folderen side 4

Sådan - let og enkelt side 6

Kend din have side 6

Bevar eksisterende naturværdier side 9

Tilføj det som giver mening, liv og haveglæde..... side 12

Stauder som giver biodiversitet i din have side 16

Her kan du høste mere viden og inspiration side 24

Naturen i Buresø har brug for små trædesten

- et hjørne i din have kan let blive en af dem

Denne folder er tænkt som en inspirationsguide til, hvordan du i egen have både kan nyde mere haverigdom og være med til at understøtte biodiversiteten i Buresø.

Trædesten skal her forstås som små områder, der skaber forbindelse mellem vores haver og den natur, vi er omgivet af i Buresø.

Med små trædesten i vores haver mindskes afstanden mellem dyrenes og planternes føde- og levesteder og dermed risikoen for, at de forsvinder.

Biodiversitet er mangfoldigheden af al slags liv - vi er selv en del af den.

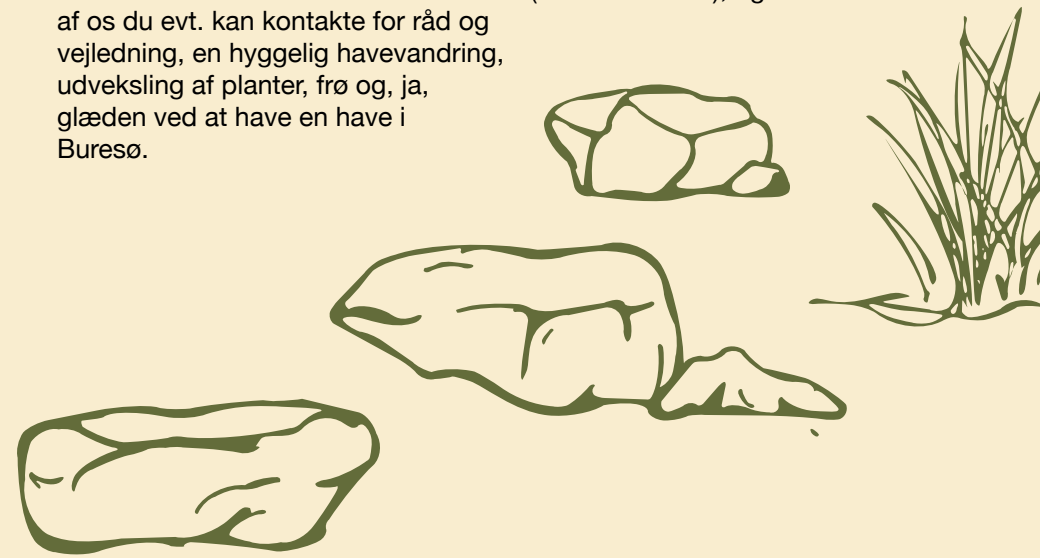
Mange steder mister den mangfoldige natur terræn, men i Buresø er vi så heldige at være omgivet af naturområder, hvor biodiversiteten endnu ikke helt har mistet fodfæste.

Bag folderen

Folderen er sat i søen af en lille gruppe Buresøbeboere. På hver vores måde har vi interesse for områdets natur, og nyder hver især at være en del af den, både i egne haver og ude i landskabet.

Gruppen blev til i forbindelse med møder arrangeret af grundejerforeningerne og Danmarks Naturfredningsforening i august 2024. Her blev nedsat flere emnegrupper, og vi blev en af dem. Vi er en sammensat gruppe, der rækker fra professionelle plante- og havekyndige til forskellige grader af amatører – alle med en passion for variation og artsrigdom i plante- og dyreriget.

På grundejerforeningen Klokkekildens hjemmeside (www.klokkekilden.dk) kan du læse mere om gruppens medlemmer, om de arrangementer vi afholder for Buresøs beboere (små som store), og om hvem af os du evt. kan kontakte for råd og vejledning, en hyggelig havevandring, udveksling af planter, frø og, ja, glæden ved at have en have i Buresø.

Den fælles erfaring i gruppen er:

- at enhver type have, med ganske få og enkle tiltag, kan blive en trædesten for plante- og dyrelivet i Buresø

og ikke mindst:

- at en have med et mangfoldigt liv kan give masser af sjove, spændende, afslappende og hyggelige oplevelser.

Kend din have

Sådan - let og enkelt

Der er mange muligheder for at støtte op om både plante- og dyreliv i egen have.

I guiden herunder fokuserer vi på dem, som passer bedst til Buresøområdet, og som giver størst mulig succes uden de store udgifter eller indsatser. På side 16 i folderen finder du lister med planter til de forskellige jordtyper, fugt- og lysforhold, der er karakteristiske for Buresø.

Kend din have

For at komme godt i gang er det vigtigt at lære haven at kende: Jordens kvalitet, skygge/lys, våd/tør jord samt de naturværdier, der måske allerede findes.

Jordens kvalitet

Hvis man kender jordens kvalitet, er det et godt udgangspunkt for at finde de rette planter. Med de rette planter, altså dem, der vil kunne trives i den jord, du har, øges succesraten. I Buresø er vi en del af et skovlandskab, og jorden er fortrinsvis leret muldjord med mindre variationer, som f.eks. jord med megen sand og grus.

Tjek om jorden er tør eller fugtig, sandet, muldet eller leret ved at tage et spadestik 20-30 cm ned.

OBS

For ikke at beskadige træernes rødder skal man undgå at stikke spaden i jorden under trækrone, ligesom man af samme grund helst ikke skal plante under et træs krone.

TIP til at tjekke jordtypen

Kan du krumme en håndfuld af den, så den holder faconen, og aftrykket af dine fingre kan ses, og er klumpen brunlig, så er det muldjord med lidt ler. Er klumpen lysere brun, så er det hovedsageligt ler.

Lys og skygge

Lys er afgørende for planter, men nogle er heldigvis tilpasset til at trives i skygge.

Prøv at observere sollyset i haven i løbet af en dag - er der nogen steder som står i skygge hele dagen?

Når du ved, hvor i haven der falder mest lys, og hvor der er skygge, kan du så og plante tilpassede arter. (se side 16)

Sjovt, inspirerende og oplysende

Hvor mange point scorer din have på biodiversitet?

Århus universitet har udarbejdet en biodiversitetsscore, hvor du kan se, hvor mange point din have scorer på biodiversitet. Nemt, sjovt og oplysende. Find den ved at søge på: Hvor mange point scorer din have på biodiversitet? / https://dce.au.dk/fileadmin/dce.au.dk/Parcelhushaver_folder_01.pdf

Liv i haven

Bevar eksisterende naturværdier

Brug det, der allerede gavner biodiversiteten i din have.

Det gælder f.eks. våde områder, gamle træer, krat og buske, men også den jord, der nu engang er i haven.

Du undgår en masse besvær, udgifter og ærgelse, og får det bedste resultat, hvis du forsøger at tilpasse din have til den natur, der allerede er - og ikke omvendt.

Gamle træer

Gamle træer står for 75-80% af biodiversiteten og er værdifulde leve- og spisesteder for svampe, mosser, laver, insekter, egern og fugle. Derudover er træerne med til rense luften, binde CO₂ og optage vand ved f.eks. kraftige regnskyl.

Hvis du fælder gamle nåle- og løvtræer, (HUSK tilladelse fra din grundejerforening), så plant nye som erstatning.

Lav et kvashegn, eller lad væltede træer og grene, kviste og blade ligge i det omfang, du har temperament til - det er grobund og rede-, gemme- og overvintringssted for uendeligt meget liv, som f.eks. fugle, snoge, stålorme, tudser og pindsvin.

Let sumpede områder

Våde områder i haven er et must for de fleste insekter, ikke mindst guldsmede og sommerfugle. Drænede vådområder vil let kunne genetableres, men tjek med din grundejerforening, inden du sætter i sving.

Krat og buske

Krat og buske giver både fugle- og insektliv i haven. Her kan fuglene bygge reder, søge ly og finde insekter og bær, og insekterne samle pollen og nektar. Eksempelvis pil, slåen, tjørn, mirabelle og bærbuske (f.eks. solbær, ribs og stikkelsbær) har tidlig blomstring og bidrager til vigtig insektføde i marts og april, hvor der ikke er meget andet, der blomstrer.

Visne stauder

Lad stængler og frøstande fra visne stauder stå vinteren over til sidst i april. De beskytter næste års skud, er bolig for insekter, og foderkammer for fuglene.

Jord og terræn

Forskelle i jordens struktur og i terrænets udformning (f.eks. huller, buler, bakker og gærder) er med til at give forskellige levesteder til dyr og insekter. Bevar den jord du har, og plant det, som passer til den.
(Se side 16)

Det, vi ellers kalder ukrudt...

..., kan være af kæmpe værdi for fugle og insekter. F.eks. sværmer mange sommerfugle for brændenælde - så held i uheld, hvis nældeerne allerede findes i et lille solrigt hjørne i din have. Det samme gælder løgkarsen, der er værtsplante for den smukke sommerfugl, Aurora, hvis larver ligner løgkarsens frøstand på en prik - og så kan løgkarsens blade og blomster tilmed spises. Ligesom der er masser af "krudt" og god smag at hente i nældernes frø og nyeste skud. - Og sådan er det med det meste af det, vi ellers kalder ukrudt.

Om sidst, men ikke mindst, nattemørket

Naturen i Buresø er begunstiget med et sjældent nattemørke. Forskellen på nat og dag er afgørende for ALLE plante- og dyrearter.

Kunstige lyskilder betyder, at både planter og dyr bliver desorienterede. Dyrene kan ikke finde føde, ikke formerer sig, og for planternes vedkommende, risikerer de at blomstre og springe ud for tidligt. Så bevar nattemørket i din have, og begræns udendørsbelysning til det allermest nødvendige.

For meget af det gode

Kan man få for meget liv i haven? Mange vil svare ja, når det f.eks. gælder dræbersnegle, rådyr, invasive vækster som Japansk pileurt og Gyldenris og aggressive græsser, der alle kan sabotere drømmen om et biodiverst paradis.

Sneglene findes der råd for (i massevis på nettet).

Rådyrene kan hegnes ude.

Japansk pileurt*, Gyldenris og græsserne holdes nede.

Om det er en kamp, der er værd at kæmpe, kommer an på dit temperement.

Vælger du ikke at bekæmpe, hegne og holde nede, så undgår du de fleste ærgelser ved ikke at plante det, der står på dyrenes menu**, eller det, som ikke kan hamle op med de mere aggressive vækster - og så kan du ellers bare læne dig tilbage og nyde det vilde liv.

** På menuen

Har du også bemærket at rådyr er særligt glad for planter med pris-skilte på...!

Obs

*Japansk pileurt er særdeles aggressiv. SKAL afleveres til småt brændbart og må ikke komme i kompostbunken.

Tilfør det som giver mening, liv og haveglæde

Hvad, der glæder den enkelte haveejer i Buresø, er vidt forskelligt. Intentionen med folderen er ikke at diktere en bestemt havestil. Intentionen er at inspirere til at vi i fællesskab, og i det omfang hver enkelt kan og lyster, giver en lille hånds-rækning, eller trædesten, til den natur vi er så heldige at være omgivet af - og det kan stort set alle typer haver bidrage til. Følgende punkter er derfor nogle enkelte bud på, hvad man eventuelt kan tilføre sin have for at understøtte og fremme biodiversiteten, og indledningsvis to bud på, hvad man helt eller delvist bør undgå.

Undgå gift

Hvis der skal være potentiale for liv/biodiversitet, så skal sprøjtegift og tryk-impregneret træ helt undgås. Det har en negativ indvirkning på plante- og dyrelivet, og er samtidig en trussel mod vores grundvand.

Undgå at gøde, medmindre du har køkkenhave

Der er rigelig næring i det meste af jorden i Buresø. Gød kun, hvis du har køkkenhave, og brug her kun organisk gødning og kompost, som støtter jordens naturlige mekanismer.

Tilfør gerne sten- og grusbunker til haven

Har du ikke en stenhøj, et gærde eller lignende på en solrig plet, kan du let etablere noget tilsvarende med en lille bunke sten i håndboldstørrelse (eller brosten) blandet med grus. Her vil især de vilde bier finde levested - og hurra, vilde bier stikker ikke.

Lav mindre vandbassiner i haven

Vand er fundamentalt for alt liv og tiltrækker mange arter. Et lavt vandfad i plan med jorden er et must for fugle, egern og pindsvin (husk at lægge sten i lidt dybere fåde, så dyrene har noget at sidde på og ikke drukner!) En underskål med lidt vand blandet med jord, mos eller blade, er et must for insekterne. Dyr foretrækker regnvand fremfor postevand (gerne let forsuret af f.eks. let omsatte blade). Vil du gå skridtet videre og etablere en dam, der kan sikre bestanden af paddearter, finder du henvisninger til, hvor du kan hente inspiration og viden bagerst i folderen.

Opsæt fuglekasser

Ved at opsætte fuglekasser kan du understøtte havens og områdets fugleliv. Fuglene bruger kasserne hele året, som redekasser i ynglesæsonen og lune bo i vintermånederne.

Lad græsset gro, bare indimellem

Mange vil gerne have en jævn og tætklippet græsplæne, men lader du bare noget af den vokse lidt mere frit i perioder og/eller i særskilte områder, kan den blive et kærkomment helle for insekterne. Hvis du anlægger en vildtvoksende plæne, eller enkelte vildtvoksende græsområder, så slå kun ned én gang om året. September, lige før insekterne går i hi, eller i det tidlige forår, når temperaturen har været over 6-7 grader i nogle dage og nætter, så insekterne har haft mulighed for at flytte sig.

Tilfør gode værtsplanter

- især dem, der blomstrer i ydresæsonerne

Planter, der fungerer som føde- og levested for mange forskellige dyre- og insektarter, er naturligvis vigtige, hvis en have skal kunne indgå som trædesten for områdets natur. Særligt i det tidlige forår og i efteråret har insekterne brug for blomstrende planter med rigelig pollen og nektar. Så har du ikke allerede planter, der blomstrer på de vigtige årstider, så plant, plant, og læg masser af forårslomsterløg i plæner og bede. Sæt også gerne en større mængde af samme plante og gerne fordelt i flere bede. Derved er der flere steder, hvor dyrene kan søge føde, lægge æg, sove til middag og overvintre.

PIST

På grundejerforeningen Klokkekildens hjemmeside kan du orientere dig om lokale plantearrangementer med bl.a. muligheder for plantebytte, -salg og udveksling af erfaringer.

Plantehaløj for børn, børnebørn, bier og barnlige sjæle

Hvem mon bor i havens kællingetand, djævlebid og ridderspore? Mange planter har sjove navne.

Gå på opdagelse i de sjove planter og alle deres spændende beboere.

I kællingetand kan man f.eks. finde spidsmussnudebillen og den seksplettede kølesværmers larver, ja, faktisk helt op til 140 forskellige insektarter - i én eneste plante, det er da vildt og mangfoldigt!

Stauder som giver biodiversitet i din have

Stauder

Til hovedsageligt sol, muldjord, tørketålende.

Plante	Blomstringstid, farve og højde
Røllike (millefolium som artsnavn)	Juni-oktober afhængig af sort. Hvide, sartgule, rosa, lilla, orange. 80-110 cm. Snegle kan være hårde ved dem. Tåler ikke at stå vådt om vinteren.
Knopurt	Juli-sep. Lillarød. 80 cm.
Romersk kamille	Juni-sep. Hvid med gul midte. 25 cm.
Almindelig cikorie	Juli-aug. Blå-lilla. 125 cm. Spredt sig kraftigt.
Vild gulerod	Juni-aug. Hvid-rosa. 125 cm. To-årig, selvsående. Kraftig pælerod, god til jordforbedring.
Slangehoved	Juni-juli. Blå. 90 cm. Selvsående.
Blodrød storkenæb	Maj-august. Lillarød. 30 cm.
Blåhat	Juni-august. Lilla. 80 cm.
Almindelig torskemund (vulgaris som artsnavn)	Juli-sep. Sart gul. 80 cm. Selvsående.

Kællingetand

Mørk kongelys

Juni-jul. gul. 60 cm. Selvsående.

Juni-juli. Gul. 60 cm.
blomsterstand 100-150 cm.
Eneste værtsplante for konge
lyshætteugle (natsværmer)

Stauder

Til hovedsageligt sol, sandjord, tørketålende.

Plante	Blomstringstid, farve og højde
Røllike (millefolium som artsnavn)	Juni-oktober afhængig af sort. Hvide, sartgule, rosa, lilla, orange. 80-110 cm. Snegle kan være hårde ved dem. Tåler ikke at stå vådt om vinteren.
Gåseurt	Juni-september. 80 cm.
Almindelig cikorie	Juli-aug. Blå-lilla. 125 cm. Spredt sig kraftigt.
Vild gulerod	Juni-aug. Hvid-rosa. 125 cm. To-årig, selvsående. Kraftig pælerod, god til jordforbedring.
Karteusernellike	Juli-september. Stærk pink. 60 cm. Meget tørketålende. Tåler ikke at stå vådt.
Slangehoved	Juni-juli. Blå. 90 cm. Selvsående.
Russisk mandstro	Juli-september. Meget blå! 80 cm.

Knoldet mjødurt

Maj-september. Hvid. 50 cm.
Dufter himmelsk. Sommer
fuglemagnet.

Blodrød storkenæb

Maj-august. Lillarød. 30 cm.

Blåhat

Juni-august. Lilla. 80 cm. Plant
mange! I mange haver! Den
er nemlig eneste værtsplante for
blåhatbien.

Hvid okseøje

April-juni. Hvid. 60 cm. Selvsår og
kan blive meget dominerende.

Torskemund

(purpurea som artsnavn)

Juni-sep. Lilla-violet. 80 cm.

Almidelig torskemund

(vulgaris som artsnavn)

Juli-sep. Sart gul. 80 cm.
Selvsående.

Kællingetand

Juni-juli. gul. 60 cm. Selvsående.

Bidende stenurt

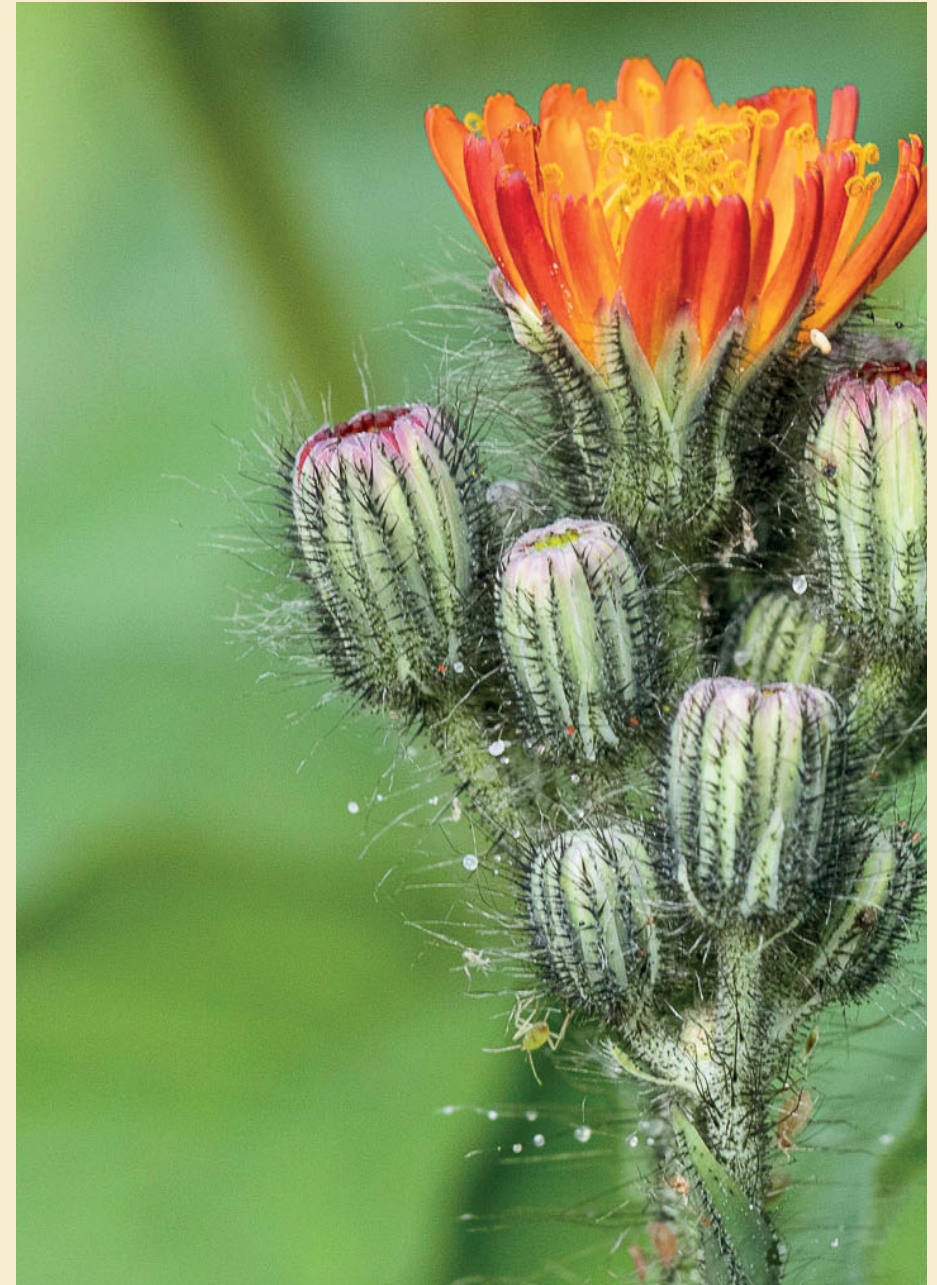
Juni-juli. Gul. 10 cm.

Lodden timian

Maj-juni. Lilla-rosa. 5 cm.

Mørk kongelys

Juni-juli. Gul. 60 cm,
blomsterstand 100-150 cm.
Eneste værtsplante for
kongelyshætteugle (natsværmer)

Stauder

Til sol/skygge, ordinær dansk havejord med pH omkring 7

Plante	Blomstringstid, farve og højde
Engkarse	Maj-juni. Sartlilla. 30 cm. Visner ned efter frøspredning. Spiselig. Værtsplante for sommerfugle. Fungerer godt langs hæk eller i skygge midt på dagen.
Knopurt	Juli-sep. Lillarød. 80 cm.
Stor knopurt	Juli-sep. Violet. 100 cm.
Hjortetrøst, hampebladet	Juli-sep. Violet. 120-150 cm.
Kærstorkenæb	Juli-sep. Lyslilla. 60 cm.
Engstorkenæb	Juni-aug. Blå. 60 cm.
Nelikkerod (artsnavn rivale)	Maj-juni. Rød-lys gul. 30 cm.
Blåhat	Juni-august. Lilla. 80 cm. Plant mange! I mange haver! Den er nemlig eneste værtsplante for blåhatbien.
Kattehale	Juli-august. Rosalilla. 100 cm.
Katost	Rosa. Juni-sep. 70 cm.
Katteurt / Blåkant	Blålilla. Juni-sep. 40 cm.
Djævelsbid	Blålilla. Sep-oktober. 80 cm. Breder sig godt, når den har fået fat. Må ikke stå for tørt.
Mørk kongelys	Juni-juli. Gul. 60 cm. blomsterstand 100-150 cm. Eneste værtsplante for kongelyshætteugle (natsværmer)

Stauder

Til sol/skygge, i konstant fugtig jord med pH omkring 7

Plante	Blomstringstid, farve og højde
Engkabbelejer	April-juni. Gul. 30 cm. Ses ofte fugtig lerjord (anaerobe forhold)
Møjdurt (artsnavn ulmaria)	Juni-august. Hvid. 150 cm. Dufter helt vidunderligt. Sommerfuglemagnet. Står fint langs bæk eller som kantplante i lille sø.
Kærstorkenæb	Juli-september. Lyslilla. 60 cm.
Vandiris	April-maj. Gul. 80 cm. Står fint som kantplante langs bæk og lidt ind i lille sø.
Nelikkerod (artsnavn rivale)	Maj-juni. Rød-lys gul. 30 cm.
Kattehale	Juli-august. Rosalilla. 100 cm. Står fint som kantplante langs bæk og i kanten af vandhuller.
Pomeranshøgeurt	Juli-september. Brændt orange. 70 cm. Ses ofte i fugtig lerjord (anaerobe forhold)
Ranunkel (smørblomst)	Juni-august. Gul. 40 cm. Ses ofte i kraftig lerjord (anaerobe forhold). Kraftigvoksende.
Kvæsur (artsnavn minor)	April-maj. Rødlige-gullige. 40 cm.
Dagpragtstjerne (artsnavn dioca)	Maj. Kraftig rosa. 30 cm.
Djævelsbid	Sep-oktober. Blålilla. 80 cm. Breder sig godt, når den har fået fat.

Stauder

Til vandrende skygge (skovbryn), muldjord med højt indhold af humus.

Plante	Blomstringstid, farve og højde
Hvid skovanemone	April. 10-15 cm. I symbiose med bøg.
Engkarse	Maj-juni. Sartlilla. 30 cm. Visner ned efter frøspredning. Spiselig. Værtsplante for sommerfugle. Fungerer godt langs hæk eller i skygge midt på dagen.
Liljekonval	April-maj. Hvid. 20 cm. Foretrækker lettere sur jord, men kan snildt fungere med løvnedbrydning som forsuring.
Hjortetrøst, hampebladet	Juli-sep. Violet. 120-150 cm.
Skovjordbær	Maj-juli. Hvid. 15 cm.
Skovmærke	Maj-juni. Hvid. 20 cm. Ofte sammen med bøg og rødæl.
Storkonval	Maj-juni. Cremehvid. 60 cm. Snegle kan være hård ved dem, men ikke formår ikke at slå dem ihjel.
Fladkravet kodriver	Maj. Sartgul. 15 cm.
Hulkravet kodriver	April-maj. Sartgul. 30 cm.

Her kan du høste mere viden og inspiration

På grundejerforeningen Klokkekildens hjemmeside kan du finde en liste med anbefalinger til videre læsning om biodiversitet, haver og natur. Du kan også finde en digital udgave af folderen her og ikke mindst se hvilke arrangementer vi (din lokale biodiversitetsgruppe) søsætter for alle beboere i Buresø.

Grundejerforeningen Klokkekildens hjemmeside:

www.klokkekilden.dk

Er du interesseret i at bidrage til gruppens arbejde, eller har du forslag til litteratur/websider, vi kan føje til listen, kan vi kontaktes via din grundejerforening.

Biodiversitetsgruppens medlemmer er:

Jesper Holm, Tværvej
Tine Nord Johnsen, Mosesvinget
Laila Bøge Larsen, Egevang
Jan Gutfeld, Egevang
Lene Løfberg, Skovringen
Gitte Mortensen, Granplantagen
Peter Sørensen, Langåsen
Finn Hegelund, Birkehøj
Hans-Olaf Pedersen, Lindevej

